

ABD’NİN VE AB’NİN ORTADOĞU VE TÜRKİYE İSLAM POLİTİKASI

03 Eylül 2006
Mustafa Peköz

İkinci Dünya Savaşı’ndan hemen sonra, ABD merkezli geliştirilen “soğuk savaş” stratejisinin 1980’li yıllara kadar olan sürece etkileri ile İslami akımların gelişmesi arasında doğrudan bir ilişki bulunmaktadır. 1947’de uygulamaya konan “soğuk savaş” planının amacı, Sovyetler Birliği’nin ekonomik, siyasi ve askeri olarak kuşatılarak etkisizleştirilmesine dayanmaktaydı. Özellikle Ortadoğu, Avrasya ve Balkanları kapsayan “soğuk savaş” stratejisinin, jeopolitik bakımdan en önemli merkezlerinden biri olan Türkiye, ABD için vazgeçilmez bir ülkeydi. Bu önem halen devam etmektedir. Türkiye dahil bütün Ortadoğu’nun siyasi, dinsel ve tarihsel yapısı dikkate alınarak, Sovyetler Birliği’ne karşı kullanılan İslam, “soğuk savaş” sürecinin en önemli ideolojik silahlarından biri oldu. ABD’nin politik stratejisyenlerince belirlenen ve yöneticileri tarafından uygulanmaya konulan ‘yeşil kuşak teorisi’ nin politik argümanı : ‘Komünizme karşı din’ di. .

Rusya’daki Amerikan Büyükelçisi 1946’da şunları söylüyor;

“Manevi hayatımızı devlet adamlarından ziyade, büyük din adamlarının kılavuzluğuna borçluyuz... Düşüğümüz manevi buhrandan çıkmamız, atom bombasının, dini ve siyaset adamlarının omuz omuza çalışmalarıyla mümkün olabilir. Stalin’i durdurmakla iş bitmez. Tanrı’dan başka efendi tanımayan biz Amerikalılar... Bu mücadelede kullanılacak en meşru silah, manevi bir kuvvet olan dindir... Musa, Buda, Konfüçyus, Muhammed, ayrı ayrı yollardan bizi işığa çıkardılar. Düşmanımız Komünizm Tanrı’yı inkar esası üzerine kuruludur. Din, komünist diktatörlüğü yok edecek ilahi kudrete sahiptir...”(1)

ABD’nin, Sovyetler Birliği’ne karşı geliştirdiği politikanın merkezinde din faktörü vardır. Dönemin tarihsel özgünlükleri içerisinde oluşturulan politikalarının merkezinde, dünyadaki belli başlı mevcut bütün dinler bulunmaktaydı.

CIA’nın emekli ajanlarından Füller, “dine başvurma zorunluluğu” adlı değerlendirmesinde şunları söylüyor;

“Dünyada hiçbir lider, ne George Washington, ne Nehru, ne Lenin, ne de Gandhi sonsuza kadar yaşayacak ürün vermemişlerdir. Oysa İncil ve Kuran veriyordu. Liderler ölüyor, önce bedenleri, sonra da zaman içinde düşünceleri siliniyordu. Oysa Kur’an ve İncil yaşıyordu...”(2)

CIA’nın politik hedefi öylesine belirginleştirilmiştir ki, din bütünüyle politik mücadelenin en önemli araçlarından biri haline getirilmiştir. Amerikan eski Dışişleri Bakanı Dulles 1956’da Sovyetleri din faktörü ile tehdit etmektedir.

“Din ile siyaset birbirinden ayrılmaz. Dünya meselelerini halletmek hususunda seçeceğimiz yol, dini görüştür. Ümit ediyoruz ki Sovyet liderleri iş işten geçmeden Allah fikrine bağlılığın vatanperverliğinin beşeri haysiyet ve vakarın daima kalplerde yaşayacağına inansınlar...”(3)

ABD’nin devlet politikasının yürütülmesinde ‘din’ vazgeçilmez bir politik araçtı. Özellikle Sosyalist dünya blokuna karşı yürüttüğü ideolojik ve politik mücadelenin en büyük ‘atom bombası’ din’ di. Bu politikasını, uluslararası alandaki tarihsel ve politik gelişmelere uyarlayarak savunmaya devam eden ABD, 21. yüzyılda da, dünya çapında gelişen ‘dinsel çatışmaları ve hareketleri’ gerekçe göstererek

‘yeni stratejik politikalar’ geliştiriyor. Örneğin, ABD Temsilciler Meclisinde; “Dinsel gruplara baskı uygulayan ülkelerin cezalandırılmasını öngören” bir yasa tasarısı “41 ret oyuna karşı 375 kabul oyu” ile resmileştirildi. Dışişleri Bakanlığına bağlı bir “Dini Baskıyı İzleme Bürosu” kuruluyor. Bu yasayı ihlal edilen ülkelere karşı ise, **“...ihracat kısıtlanması, vize yasağı, insani olmayan ABD yardımının kesilmesi gibi yaptırımlar”** uygulanabilecektir(4). Bu politikanın hangi bölgede veya hangi ülkede somutlaşacağını tamamen o ülkenin özgün koşulları belirleyecektir. ABD izlemiş olduğu ‘din politikasını’ Balkanlar’da, Ortaasya’da, Uzakasya’da ve Ortadoğu bölgesinde değişik biçimlerde uygulamaktadır.

Özellikle konumuz bakımında İslam dünyasında güncellenen politik yönelimleri ayrıca inceleme konusu yapmak gerekiyor. Çünkü ekonomik ve coğrafik bakımdan dünyanın en stratejik bölgesi olan Ortadoğu’da ve Türkiye’de, din olgusu çok daha ciddi boyutlarda kullanıldı. Sovyetlerin 1979’da Afganistan’ı işgal ettiği sırada, ABD, bütün ekonomik ve askeri gücüyle radikal İslamcı örgütleri destekledi. ABD’nin önemli stratejisyenlerinden **Brzezinski**, Sovyet sosyalizmine karşı mücadelede İslamcı muhalefetle birlikte hareket edilmesini çok açık olarak dile getirmişti. **“Bana öyle geliyor ki, şu an en önemli şey Sovyetler’e karşı İslâmî bir ittifak oluşturulmasıdır...”**(5)

ABD, hem doğrudan hem de Arap ülkeleri desteğiyle -özellikle Pakistan’ın – İslamcı örgütlere aktif destek sundu. Değişik Arap ülkelerinden birçok mücahidi Afganistan’da, ‘İslam adına savaşması’ için teşvik etti. El-Kadie ve lideri Bin Ladin, bu tarihsel sürecin bir ürünü olarak, ABD tarafından yetiştirilmiş ve desteklenmişti. ABD’nin dönemsel politikaları gereği, hemen hemen bütün radikal İslamcı örgütlerle ilişkiler kurdu ve onlara önemli ekonomik, politik ve askeri olanaklar sundu.

ABD’nin bu politikasına F. Gerges şöyle açıklıyor :

“Soğuk savaş koşulları için Reagan yönetiminin İslâmî mücahitler topluluğuna destek vermesindeki gerekçelerin ortaya konulması gereklidir. Reagan’ın durumu, tıpkı 1950 ve 1960’lardaki seleflerinin durumunda olduğu gibi, “şer imparatorluğu” adını verdiği Sovyetler Birliği ve onun üçüncü dünyadaki destekçileriyle savaşmak için Amerika ile diğer İslâmî gruplar ve Afganistan, Suûdî Arabistan, Pakistan gibi ülkelerle ittifaklar yapma yoluna gitmek şeklinde olmuştur...”(5)

Bugün, özellikle Ortadoğu’da, ABD’nin öncelikli düşman kategorisinde gördüğü birçok İslamcı örgüt, yine kendileri tarafından desteklenmiş ve güçlendirilmişlerdir. The NewYork Times dergisinde belirtilen bir makalede ‘Afganistan’daki Sovyet işgalcilerine karşı savaşan İslâmîcileri destekleyerek İslâmî terör şebekesinin temelini atmakla’ eleştirmiştir. ABD’nin bugün karşı karşıya kaldığı politik krizin temelinde, Sosyalist kampa karşı yürütmüş olduğu mücadelede, ‘düşmanın düşmanı benim dostumdur’ politikası vardı.

1985’ten, Sovyetler Birliği eksenli oluşan blokun dağılmasından sonra, ABD kendini dünya’nın tek süper askeri gücü olarak ilan etti. Özellikle Ortadoğu’daki enerji kaynaklarını bir bütün olarak denetim altına alarak rakiplerine karşı tam bir üstünlük sağlamayı planladı. Bunun içinde, öncelikli olarak Ortadoğu’da gelişen İslamcı hareketin tasfiyesini gündemine aldı. Mart 1990’da, Amerikan Temsilciler Meclisi’nin yayınladığı bir raporda, **“İslâmî canlanışın her geçen gün güçlenmesi gerçeği ile bölgeden çıkarılan petrolün Batılı ekonomiler için vazgeçilmez önemi birleştiğinde, Ortadoğu konusundaki çekişme, İslâmî uyanış ile Batı dünyası arasındaki karşılaşmayı ölüm kalım mücadelesi haline getirmektedir”**(7) diyor.

ABD’nin 1990’lardan sonra, bölge coğrafyasında gelişen ve Müslüman toplumunu ciddi oranda etkileyen anti-amerikancılığa karşı geliştirdiği askeri politika ; ‘öncelikle saldırı stratejisi’ oldu. Bu nedenle ABD’nin askeri gücünü kullanarak “süper güç” olduğunu göstermek için “yeni düşmanlara”

ihtiyaç duyması bir zorunluluk haline geldi. Bunlara da 'İslami teröristler' denildi. A. Lake, "Savaşmak için yeni bir düşman ideoloji arayan Amerika'nın hâlihazırdaki tek süper güç olması sebebiyle, İslâm üzerine yeni bir ıslah hamlesinde başı çekmeye kendini odaklaması gerektiği"ni vurguladı.(8)

Bu politikaların arka planında yatan teorik-politik bakış açısının bir kaç noktada ele alınması gerekir. ABD'nin önemli stratejisiyenleri Ortadoğu çatışmasının ana unsurunun 'medeniyetler çatışması' olduğunu ve bunun içinde 'radikal İslâmın yok edilmesi', bölge coğrafyasının mevcut sınırlarının 'yeniden çizilmesi' ve ABD'nin ihtiyaçlarına yanıt veren 'ılımlı İslâm ve ılımlı İslâm devletleri'nin kurulması gerektiğini sık sık vurguladılar. Özellikle, Bush yönetiminin dış politikasının ana unsurunu bu temel bu politik bakış açısı oluşturmaktadır.

Robert Pelletreau'nun '**Ortadoğu'da İslami Uyanış**' isimli sempozyumda yapmış olduğu bir konuşmada, Amerika Birleşik Devletleri'nin İslâm'a bakış açısının temel yaklaşımını bir bakıma "medeniyetler çatışması" olarak değerlendirmektedir. İslâm'ı "Batı'ya meydan okuyan ve onun güvenliğini tehdit eden ikinci bir tehlike" gördükten sonra şunları dile getirmektedir:

"Ama büyük şeytan olarak nitelendirildiğimizde, kültürümüz ve değerlerimizle alay edildiğinde, vatandaşlarımız rehin alındığında ya da bize yönelik gelişigüzel veya sistemli siyâsi hedefler güdülerek girilecek herhangi bir şiddet ve terör olayına maruz kaldığımızda, buna da güçlü şekilde karşı koyacağız!"(9)

Bu değerlendirme ABD'nin bugünkü politik stratejisini oluşturmaktadır. Batı'ya meydan okuyan İslâm'ın, Batı'nın "**kültürü ve değerleriyle alay**" etmesine ve Batı'ya karşı hiçbir siyasal faaliyete izin verilmeyeceğini belirtmektedir. Medeniyetler çatışması olarak ifade edilen bu politika, doğrudan bir saldırı stratejisi içermektedir. Harvard Üniversitesinden **Prof. Samuel Huntington** da yukarıda ifade edilen görüşleri paylaşmakta ve bugünkü çatışmanın, Batı ile İslâm arasında yaşanan bir mücadele olduğunu vurgulamaktadır:

"Yüz yıldır Batı ile İslâm arasında varolan karşılıklı etkilenimin azalması, uzak bir ihtimaldir. Mümkün olan şey ise, daha da kötüleşmesi ve artmasıdır."(10)

Huntington, uluslararası alandaki çatışmanın ekonomik ve politik olmaktan çıktığını ve daha çok medeniyetlerin çekişmesine dayanan kültürel bir çatışma olduğunu vurgularken şunları belirtiyor. **"Bu yeni dünyada çekişmenin asıl kaynağı ilk sırada fikir veya ekonomik olmayacaktır. Beşer nesli arasındaki en büyük bölünmeler ve çekişmenin çoğunlukla kaynağı kültürel olacaktır. Medeniyetler çatışması dünya siyâsetinin tamamına hâkim olacaktır..."**(11)

Huntington, aynı kitabında **"İki tarafın, İslâm ve Batı, kendi aralarında bir medeniyetler arası çatışma olacağının farkına varmaları gerek"**tiğini belirtmektedir. Bir bakıma, ABD'nin bugün uyguladığı politikanın kaçınılmaz olduğunu belirtiyor. Bush'un, 11 Eylül 2001'de İkiz Kulelerin vurulmasına ilişkin yaptığı değerlendirmede, "yeni bir haclı seferinin başladığını" söylerken ABD saldırı politikasına açıklık getirmiş oluyordu.

Peki birçok ABD'li stratejisyen tarafından medeniyetler çatışması olarak ifade edilen politikanın merkezinde ne var? Birincisi, Marksizmin temel dayanağı olan, karşıt sınıf güçleri arasındaki uzlaşmaz çelişkilerin ve bunun ekonomik temellerini oluşturan kapitalizme karşı mücadelenin bittiğini, sosyalizm karşısında kapitalizmin zafer kazandığı iddiası. İkincisi, batı karşısındaki yeni güç İslâm radikalizmidir. 20. yy başında Rusya'da gerçekleşen Bolşevik devriminin dünya çapında yarattığı politik sarsıcı etkiler ve kapitalizmin uluslararası dengelerini alt-üst etmesi gibi 21. yy'da da, radikal İslâm'ın aynı tehlikeyi gösterebileceğini savunmaktadırlar. Sovyet devrimi, çatışmalara sınıfsal bir

nitelik kazandırırken, 21. yüzyılda ise bunun, medeniyetler çatışması'na yol açacağını savunmaktadırlar.

Dinler arası çatışma veya "batı-doğu çatışması" olarak gösterilen mücadele yine kapitalizmin tarihsel sınırları içerisinde gerçekleşmektedir. "Medeniyetler çatışması"nın politik analiz ve eleştirisi ayrıca yapılabilir. Ancak konumuz bakımından önemli olan nokta, "Medeniyetler çatışması" olarak ifade edilen stratejinin arka planındaki -özellikle bölgesel alandaki- politikalar önem kazanmaktadır.

Bugünkü somut tarihsel koşullar içerisinde izlenen strateji radikal İslamcı gücün ezilmesi ve İslam'ı batıya entegre etme politikasıdır. Bunun için de şiddet ve askeri güç mutlaka kullanılmalıdır. Radikal İslam'ın yok edilmesi ve bunun alternatifi olarak da "ılımlı İslam" politikasının bölge ülkelerine dayatılması bir bakıma zorunlu görülmektedir.

Örneğin Amerikan Dışişleri eski Bakan Yardımcısı Edward Djerejian, ABD'nin Ortadoğu politikalarını şu sözlerle açıklamaktadır.

"Bu politika, sadece çatışmaların ortaya çıkışını önlemek ve düşmanlıkların çözümünde barışçı yöntemlerin kullanılması için değil, aynı zamanda, savaşı kışkırtma ihtimali olanların gittikleri bu yolun değiştirilmesi ve onların işini kolaylaştıran araçların da sınırlandırılmasıdır. Belki de hepsinden önemlisi, istikrarı bozmak için çabalayan köktencilerin tasfiyesi konusundaki, ciddi bir saldırı stratejisidir."(12)

Yıllar önce planlanan ve uygulanmaya konulan ABD'nin "yeni saldırı stratejisi" Martin Indyk tarafından da desteklenerek somutlaştırılmıştır. "Ortadoğu'da çifte amacın gerçekleşmesi için hegemonyasını kullanacak olan, bölgedeki güçler dengesini yönlendiren hegemonik bir güç olunması"(13) gerektiğini belirtmektedir. Buna benzer değerlendirmeler ABD'nin Ortadoğu politikası uzmanlarından ve eski bürokratlarından Daniel Pipes tarafından da dile getirilmiş: "Ortadoğu'nun çehresinin değiştirilmesi ve (buna en ciddî tehdit olarak duran) laik devrimci Arap milliyetçiliği ile İslâmî dinci köktencilik gibi unsurlardan arındırılmış yeni bölgesel düzenin kurulması"(14) olarak savunulan ve Clinton yönetimi tarafından yeterince uygulanma sahasına konulmayan bu politikalar, Bush yönetiminin dış politikasının temel stratejisinden biri oldu. Bugünkü politikanın pratik uygulaması ve deneme sahası ise Afganistan ve Irak'tır.

Clinton yönetiminde ABD Dışişleri Bakanlığı Siyasi Planlama Bürosu yetkilileri tarafından yapılan açıklamalarda, ABD'nin İslami yönetimlerle birlikte olmaya hazır olduklarını hatta, İslami yönetim anlayışı nedeniyle sık sık gündemleşen insan haklarıyla ilgilenmediklerini, sadece "kendi çıkarlarına yönelik bir tehlike oluşturmamaları" gerektiğini vurgulamaktadırlar. Şunlar belirtiliyor:

"Bizler, İslâmî bir yönetimle birlikte yaşamaya hazırız ama, bizim hayati çıkarlarımıza yönelik tehlike olmamaları ve bize düşmanlık yapmamaları koşuluyla. Ortadoğu'daki insan hakları sorununa gelince, onunla ilgili ciddi bir kaygımız yoktur."(15)

Politika çok açık ve nettir. Ortadoğu'da istenilen demokrasi ve özgürlükler değil. Sadece ABD'nin bölgedeki hayati çıkarlarının korunmasıdır.

Bu nedenle ABD'nin bölgede geliştirmek istediği temel politika, genel olarak Arap ve Müslüman ülkelerinde ciddi bir yükseliş eğilimi içerisinde olan ve "hayati çıkarlarını" tehdit eden radikal İslama karşı, ılımlı İslam politikasıdır. ABD, böyle bir politika ile bölgedeki egemenliğini pekiştirmek istemektedir. Lake, "bizim hedeflerimizin en önemlilerinden olan serbest pazarın oluşumu, demokratik alanın genişlemesi ve kitle imha silahlarının yayılmasına belli sınırlar getirilmesi gibi konularda bizimle tamamen aynı düşünen ılımlı Ortadoğu devletleri kurmaktadır" diyor.(16)

ABD'nin eski Başkanı B. Clinton'ın Ürdün Kralı II. Hasan ile yaptığı ortak basın toplantısında, **“Dünyaya hoşgörü ve ılımlı anlayışların yerleşmesi konusunda, İslâm büyük etkiye sahip bir güç olabilir. Onun geleneksel değerleri, Batı'nın üstün fazilet örnekleri ile tam bir uyum içindedir. Ürdün ve İsrail parlamentolarındaki konuşmalarında belirttiğim gibi, Amerika İslâm'a büyük bir saygı duymaktadır ve evlatlarımıza iyi bir gelecek bırakmak ve dünyada tam bir barışı sağlamak için, dünyanın her yerinde İslâm'a tâbi olanlarla birlikte çalışmayı temenni ediyoruz...”**(17)

Doğal olarak akla ilk gelen sorulardan biri: ABD hangi İslâm'a saygı duymaktadır? İslâm tek bir bütün olarak ele alınmadığına göre, tercih edilen İslâm, özellikle ABD'nin uluslararası politikalarını kabul eden, kapitalizmin küreselleşme politikasına uyum sağlayan bir İslâm istenmektedir. Bunun için İslâm dünyası hem ekonomik ve politik olarak değişime zorlanmakta hem de gerekirse söz konusu devletlerin coğrafi sınırlarının yeniden planlanması gündemdir.

ABD'nin bugünkü İslâm dünyasında izlediği politik strateji dikkate alındığında hem radikal İslâm'ın etkisizleştirilmesi gerekçesiyle bölgenin işgaline ve askeri şiddetin kullanılmasına politik bir zemin hazırlanmakta hem de bölge ülke devletlerinin siyasal rejimlerinin yeniden biçimlendirilmesi amaçlanmaktadır. Ortadoğu'da “ılımlı İslâm devletleri”nin yaratılması “İslamcı teröre” karşı bir önlem olarak düşünüldüğü gibi Ortadoğu devletlerinin uluslararası küreselleşme politikalarının içerisine çekilerek kapitalist dünya sistemine bir bütün olarak entegre edilmesi hedeflenmektedir. Son birkaç yıldır güncelleştirilen Büyük Ortadoğu Projesi'nin arka planında yukarıda aktardığımız politikalar bulunmaktadır. Bu konu ayrı bir alt başlık altında ele alacaktır.

ABD'nin Türkiye'de İzlediği Politik İslâm Stratejisi

İkinci dünya savaşından sonra, uluslararası güç dengelerinin özellikle ABD ve Sovyetler Birliği arasında yaşanmış olması, Sovyetler Birliği'ne sınır olan Türkiye'nin jeopolitik konumunu son derece önemli kılıyordu. ABD'nin bölgedeki hakimiyet gücünü koruması bakımından özellikle Ortadoğu'nun ekonomik ve sosyal tarihsel ilişkilerini kullanarak geliştirdiği politikaların ekseninde yukarıda ifade ettiğimiz gibi, İslâm dini vardı. Jeopolitik konumu, toplumun dinsel yapısı ile tarihsel kültürel özellikleri bakımından ön plana çıkan Türkiye, ABD'nin Avrasya ve Ortadoğu politikasının uygulanma sahasının en önemli merkezlerinden birini oluştuyordu.

Ortadoğu'da ABD ile Sovyetler arasındaki egemenlik çatışması, 1979'da İran'da Şah iktidarının yıkılması, Afganistan'ın Sovyetler Birliği tarafından işgali, Türkiye'nin politik konumunu çok daha ciddi oranda arttırdı. ABD'nin politik uzmanları Türkiye'nin önemini “stratejik bir hazine” olarak değerlendirdiler. R. Reagan tarafından ABD Dışişleri Bakanlığına atanan Alexander Haig'in, “Türkiye yeri doldurulamayacak bir ülke ve yaşanan gerçeklik içinde onun ne pahasına olursa olsun desteklenmesine değer”(18) sözleri Türkiye'nin bölgesel alandaki önemine vurgu yapıyordu.

Sovyetler Birliği'nin dağılması ile ABD'nin, Ortadoğu politikalarında bir kısım değişiklikler yaşandı. Özellikle radikal politik İslâm çizgisine yönelik ‘yeni’ bir kısım stratejiler belirlendi. Sovyetler Birliği'ne karşı desteklenerek ve ekonomik ve politik olarak bir güç haline getirilen Ortadoğu ülkelerindeki – radikal- politik İslamcı güçler bu kez düşman kategorisinde görülürken, Türkiye'nin stratejik konumu, değişen uluslararası güç dengelerine ve bölgenin ihtiyaçlarına bağlı olarak yeniden planlandı. Bu planlama iki noktada somutlaştı. NATO'nun değişen rolüne bağlı olarak Türkiye'nin jeopolitik konumunun artması ve Türkiye'nin AB'ne entegrasyonu.

Yani ‘soğuk savaş’tan sonrada, Ortadoğu ve Avrasya üzerindeki güç-egemenlik çatışması kesintisizce devam ettiğine göre, Türkiye'nin bölgedeki jeopolitik konumu değişmeyecektir. Dışişleri eski Bakan Yardımcısı Holbrooke'un da dediği gibi, **“Avrasya bölgesinde Amerika için önemli ne kadar olay varsa, hepsinin ayırım noktasında Türkiye duruyordu...”** (19)

Talbott, Bilkent Üniversitesinde vermiş olduğu bir konferansta benzer düşünceleri dile getiriyor,

“İşte Türkiye, bir kez daha tıpkı soğuk savaş yıllarındaki gibi, dünyanın en önemli olaylarının kesişim noktasında yerini almıştır”(20) değerlendirmesini yaparken, Türkiye’nin önemine dikkat çekiyordu.

Özellikle, ABD’nin bölgeye dayattığı ‘yeni’ İslam politikası bakımından da Türkiye gibi bir ülkeye kesin olarak ihtiyaç duymaktadır. ABD’nin eski Ticaret Bakanlarından-hayatta değil- Ron Brown, Türkiye’nin ABD bakımındanki önemini şu cümlelerle açıklamıştı. “Birleşik Devletler, Türkiye’nin hem stratejik hem de ekonomik alanlarda büyük önemini hiçbir zaman aklından çıkarmadı. Türkiye, NATO içinde başlıca ortaktır ve demokratik, laik ve Müslüman bir ülke olarak böylesine çabuk başkaldıran bir bölgede önümüzdeki yıllarda şimdikinden daha önemli olmayacak...” R. Brown’nun bu açıklaması ABD’nin Türkiye üzerindeki planlarını ortaya koymaktadır. Özellikle ‘Büyük Ortadoğu Projesi’(BOP) kapsamında Türkiye’nin önemine özel bir vurgu yapılmaktadır. Bu konu ayrı bir alt başlık altında incelenecektir.

ABD’nin Ortadoğu’da izlediği yeni politik stratejinin ana hedeflerinden biri, kapitalist küreselleşme stratejisine bağlı olarak bölgesel egemenliğinin pekiştirilmesi kapsamında, İslam’ın yeniden biçimlendirilmesi planlanırken ikili bir politika izlenmektedir. ‘Soğuk savaş’ sürecinde olduğu gibi, Türkiye’de genel olarak Batı yanlısı ‘ılımlı İslam’ politikasına destek vermek, diğer Ortadoğu ülkelerindeki politik İslamcı hareketlere daha saldırgan bir tutum geliştirmek.

Özellikle ABD, Türkiye 1995 yılında Türkiye Başbakanı olarak ABD’yi ziyaret eden Tansu Çiller ile ortak basın toplantısı yapan ABD Başkanı B. Clinton, Türkiye için şunları belirtmiştir: “Türkiye ile ilişkilerimiz, insanların tüm farklılıklarına rağmen -batıda olsun, doğuda olsun veya Müslüman olsun Hristiyan ya da Yahudi olsun- ortak hedeflere ulaşma uğrunda, güvenle, birlikte çalışabileceklerini ispatlamaktadır.” Çünkü B. Clinton’a göre, “Türkiye’nin köktencilüğün yayılması önünde engelleyici bir rol oynadığına” inanılmaktadır.(22)

1997 yılında yayınlanan Ulusal Güvenlik Stratejisi raporunda, Türkiye için şöyle denilmektedir:

“Amerika Birleşik Devletleri’nin stratejik çıkarları, demokratik, laik, Müslüman ve Batı yanlısı istikrarlı bir Türkiye devletinin varlığını gerektirmektedir... Türkiye’nin, kendisini Batı’yla iç içe geçiren güçlü bağları ve dünyanın en hassas bölgelerinden birinde bütün stratejik çıkarlarımızda bizimle dayanışma içinde olması gözden kaçırılacak şeyler değildir.”(23)

Bu politik yaklaşıma göre özellikle Türkiye’deki İslamcı tarikatların desteklenmesi, ‘ılımlı’ politik İslamcı çizginin geliştirilmesi için gerektiğinde ‘laiklikten vazgeçilebileceğini’ birçok kez dile getirmişlerdir. Refah Partisi ile Doğru Yol Partisinin ortaklaşa hükümet olduğu dönemde, ABD Dışişleri Bakanlığı temsilcisi Burns, Erbakan hükümetine parlamentoda güvenoyu verilmesinin hemen ardından yapmış olduğu bir açıklamada **“Türkiye ile ilişkilerimizin devam etmesi için bir şart olarak, laikliğin sürmesinin gerekliliğini söylediğimizi sanmıyorum”** diyerek, ABD’nin politikalarına ilişkin çok net bir mesaj vermiş oluyordu. Batı yanlısı bir politika izleyen Türkiye’de ABD’nin bölgesel çıkarları için ‘laikliğin şart olmadığını’ ve gerektiğinden bundan ‘vazgeçilebileceğini’ belirtmektedir. Pratik olarak bu yönde birçok adım atmış olan ABD, hemen her dönem, Türkiye’deki İslamcı hareketlere destek sunmuştur.

Bir CIA uzmanının bu konuda yaptığı değerlendirme ilgi çekicidir. **“İslam hayatının Türk davasına ne kadar bağlı olduğunu görmemek kabil değildir. Dünyanın her tarafına yayılmış olan İslam aleminin, inkılapçı ve modern İslamlığı temsil eden Türkiyesiz bir mana ifade etmeyeceği açık bir hakikattir. Farzı mahal olarak İslam milletleri, vaktiyle İtalya ve Almanya’nın yaptıkları gibi bir birlik teşkil**

etmeye muvaffak olsalar, bunun sebep ve amilleri Türkiye’den başka bir yerde aranmamalıdır...”(24)

21. yüzyıla girerken, bu görüş, halen Amerika’nın Ortadoğu politikası bakımından Türkiye için güncelliğini korumaktadır.

ABD’nin, Ortadoğu’daki egemenliğini süreklileştirmek ya da pekiştirmek için bölgesel düzeyde geliştirdiği ‘ılımlı İslam’ politikasının uygulanma alanının öncelikli ülkelerinden biri Türkiye olacaktır. Bu politikayı hem Ortadoğu’da hem de Türkiye’de etkin kılmak için; birincisi tüm Müslümanlarca kabul gören, Vatikan’daki papalık kurumuna benzer “İslam Halifelik Kurumu”nun oluşturulması ve bunun merkezinin Türkiye olması. İkincisi, Türkiye’de tarikatlara açık destek sunularak güçlendirilmesi.

Clinton Endonozya’ya yaptığı bir ziyaret sırasında bu düşüncelerini çok açık bir tarzda ifade etti:

“Batı dünyası ile İslam dünyası arasında bir barış ve diyalog kurulmasına engel olan şey bir kanal eksikliğidir. İslam dünyasının başı (Halifesi) yok. Hristiyanlığın Papalık gibi bir kuruluşu var. İslam dünyasının bu eksikliği, aklına esen her teşkilatın kendini İslam dininin temsilcisi, lideri olarak ortaya atmasına yol açıyor. İslam dininin gerçek bir lideri(Halifesi) olsa, onu Beyaz Saray’a çağırır diyalog başlatırdık..”(25)

ABD’nin buradaki stratejik hedefi, böylesi bir kurum aracılığıyla bütün İslam dünyasını kontrol altına almaktır.

Cumhurbaşkanı Özal’ın ölümünden sonra, ABD’nin Türkiye’de İslamcı bir çizgi izleyen Refah Partisi ile ilgilenmesi bu temel politikadan kaynaklanmaktaydı. RP Genel Başkanı Necmettin Erbakan’ın ABD’nin bölgesel politikalarını olduğu gibi kabul etmesinin faktörlerinden biri de, İslam dünyasının “ruhani lideri” olma rüyasıdır. Ancak, bu alanda somut bir yönelim içerisine giren ve birkaç adım öne geçen Fethullah Gülen hoca oldu. ABD’nin stratejik planlarını harfiyen uygulayan F. Gülen, ‘**dinler arası diyalog**’ adı altında papa ile görüşmesi, dünyanın 30-40 ülkesinde açtığı okullarla “**İslam misyonerliği**”ne soyunarak somut yönelimlere girmiş olması nedeniyle, avantajlı duruma geçmişti.

ABD, bu “**İslam Halifeliği**”ni öyle önemsemektedir ki, Türkiye’nin liderliğe soyunması için Suudi Arabistan dahi ikna etmiş durumdaydı. Ancak, İslam dünyasındaki tarihsel, sosyal ve kültürel farklılıklar bakımından ‘İslam halifeliği’nin oluşturulması hemen hemen mümkün değildir.

Türkiye’deki tarikatların durumunu değerlendiren CIA’nın eski masa şefi Paul Henz şunları söylüyor:

“Eski Sovyetler’de püriten Vahabi doktrinler, kirlenmeye ve materyalizme karşı panzehir olarak yaygınlaştı. Bunların soğuk savaş sonrasındaki demokratik düzenlerde nasıl bir tavır alacakları henüz belli değil.... Said-i Nursi’nin öğrencileri olan Nurcular, bilim, modern bilgi ve ciddi modern eğitimin, geleneksel olarak İslam’da bulunduğunu savunuyorlar. Türk aydınlarının Nakşibendiler konusundaki kaygıları yapaydır. Türkiye’nin doğusunda ve kasabalarında yaygın olan Nakşibendiler, eski Sovyetlerde ve İslam dünyasında oldukça güçlüdürler. Gerici değillerdir. Nakşibendiler, eski Sovyetlerdeki bağımsız Türki Cumhuriyetlerde ortaya çıkan girişimci sınıflar için doğal bir bağlantı noktası işlevini görmektedirler...”(26)

ABD’nin temel politik yaklaşımlarını ortaya koyan bu görüş açısı aynı zamanda Türkiye’deki tarikatlarla ABD arasındaki ilişkiyi de dışı vurmaktadır. Türkiye’de tarikatların neden böyle önlenemez bir hızla geliştiği, daha iyi görülmektedir. ABD, bu politik çizgisini, 1946’dan bu yana egemen kılmaya çalışmaktadır. Bu yönde önemli adımlar attığı bir gerçek.

ABD, “İslamı dostlarda desteklemek, düşmanlarda kışkırtmak” politikasına dayanan “yeşil kuşak teorisi”nin bölgede değişen politik güç dengelerine bağlı olarak yeniden analiz edilerek yaşama geçirilmesi için Türkiye’yi son derece önemsemektedir. Washington Uluslararası Stratejik Enstitüler Merkezi eski uzmanlarından Brad Roberts, Türkiye’de komünizme karşı İslam’ın desteklenmesine ilişkin şunları ifade ediyor: “ABD’nin Türkiye’ye bakışında İslam’ın yükselen sesini, komünizme karşı basit bir kalkan olmaktan daha kapsamlı bir çerçevede düşünülmesi” gerektiği uyarısını özenle yaparken, İslam’ın toplumsal yaşamın bütün alanlarına müdahale etmesi gerektiğini de belirtiyor: “...dindar kitlelerin siyasete, iş yaşamına, bürokrasiye, orduya, öğretmenliğe doğru çekilmesi modernizasyon süreci için önemli bir adım olabilir” diyor.(27)

ABD Temsilciler Meclisinde alınan bu karar ABD’nin dini kendi bölgesel çıkarları için nasıl kullanacağına ilişkin temel politikaları hakkında somut bir fikir vermektedir. 21. yüzyıl özellikle de Ortadoğu, Kafkasya, Orta Asya ve Balkanlar bakımından etnik ve dinsel çatışmaların yoğunlaştırılacağı bir dönem özelliği taşıyacağı benziyor. ABD’nin bu politikasının stratejik yönelimi, yine bu bölgeler olacaktır ve Türkiye bu stratejinin merkezinde bulunmaktadır.

Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne Üyelik Süreci ve Politik İslam

Türkiye, Avrupa Birliği’ne üye olmak için 1960’lardan beri sırada beklemektedir. 1990’lardan sonra AB’ne girmek için başvuru yapan birçok ülke kısa zaman diliminde AB sürecine dahil edilirken, Türkiye beklemeye devam ediyordu. Ancak özellikle 1999’dan sonra bu sürecin hızla geliştirilmesine ve müzakerelerin başlamasına karar verildi. 45 yıldır kapıda bekletilen Türkiye’nin üyelik sürecinin doğrudan başlatılması için hangi faktörler etkili olmuştur? Politik, ekonomik ve sosyal alanda ciddi iç sorunlar yaşayan Türkiye’nin AB’ne giriş sürecinin hızlandırılmasında ve somut adımların atılarak müzakere kararının alınmasında, uluslararası alanda yaşanan ve dünyadaki politik dengeleri ciddi oranda etkilemeye başlayan siyasal gelişmelerin önemli bir etkisi bulunmaktadır. Özellikle Ortadoğu ve Avrasya’yı kapsayan gelişmelerin merkezinde bulunan Türkiye, jeopolitik olarak ön plana çıkmaktadır.

Türkiye’nin AB üyeliğinin fiili olarak başlatılmasının politik nedenlerini çok kapsamlı olarak analiz edilmesi gerekir. Ancak konumuzun özgünlüğü bakımından özel olarak, Türkiye’nin AB üyeliğine alınmasında, ciddi bir sorun olarak ortaya çıkan bölgesel politik İslam süreciyle olan ilişkisi bakımından ele alacağız. ABD ile AB’nin üzerinde anlaştıkları belkide en önemli konulardan biri budur. Çünkü, Müslüman ülkelerde ve özellikle Ortadoğu’da yaşanan politik gelişmeler sadece ABD’nin değil aynı zamanda AB devletlerinin en önemli sorunlarından birini oluşturmaktadır. Afganistan’daki ve Irak’daki gelişmeler AB sürecinin en önemli politik gündem maddelerinden biri olmaya devam ediyor. Aynı keza Büyük Ortadoğu Projesi sadece ABD’nin değil aynı zamanda AB’nin de bir projesi haline gelmiştir. Ortadoğu kökenli radikal İslami hareketlerin uluslararası alanda başlattığı şiddet eylemlerinin yaygınlaşması ve aynı şekilde AB içerisinde bulunan bir çok devletin doğrudan hedef haline gelmesi, AB devletlerini yeni çözümler bulmaya zorlamaktadır. AB ve ABD’nin anlaştıkları temel nokta ;geniş bir coğrafyayı kapsayan İslam dünya’sını ciddi politik değişikliklere zorlamaktır. Bu ülkelerin rejim değişikliklerine zorlanarak ‘İslam ile demokrasiyi uzlaştırmayı’ planlanlarına model ülke olarak Türkiye düşünülmektedir. AB sürecine doğrudan dahil edilerek, İslam dünyasına bir model olarak gösterilmeye çalışılmaktadır. Böylece, AB’ne dahil edilmiş Türkiye modelindeki başarı, hem radikal İslamın gelişmesini denetim altına alacak hem de bu ülkelerdeki rejimlerin değiştirilmesini ciddi oranda etkileyecektir.

ABD’nin bütün başkanları “Türkiye’nin özellikle Ortadoğu, Kafkasya’daki İslâm devletleri ve Orta Asya başta olmak üzere oldukça hassas bir bölgede, kendisinden kaçınılması mümkün olunamayan istikrarlı rolüne vurgu yapmışlardır...” Bu istikrarın devam etmesi için de, Türkiye’nin İslami köktencilikten kurtarılması gerektiği sık sık vurgulanmaktadır. “...Türkiye’yi İslâmî köktencilikten kurtarmanın en iyi

yolunun eleştirilerle vakit kaybetmek yerine, onun bir an önce Avrupa Birliği'ne sokulması olduğunu" söylemektedirler.(28) 11 Eylül 2001'de ABD topraklarında yapılan eylemlerle İkiz Kulelerin ve Pentagon'un vurulması, Afganistan'ın ve Irak'ın işgali ile çatışmaların çok daha geniş bir alana yayılması ile İslamcı hareketlerin şiddet eylemlerinin uluslararası bir boyuta dönüşmesi, Türkiye'nin AB'ye alınması sürecini bir bakıma hızlandırdı. Bu mevcut durum hiçbir ülke tarafından kabul edilmese de, bu faktörün ciddi oranda etkili olduğunu bir çok stratejisyen, araştırmacı ve politikacı kabul etmektedir. Çünkü; 'dinsel temelde gelişen İslami terör, ABD ve AB dâhil olmak üzere batı dünyasına yönelik'tir tezi ciddi olarak benimsenmektedir. Bu tehlikenin bertaraf edilmesi ya da saldırıların etkisizleştirilmesi için Türkiye'ye 'zorunlu' olarak ihtiyaç vardır. Türkiye, 'İslam dünyası ile Batı arasında tampon ve model bir ülke' rolünü oynayabilir. Türkiye'nin bu süreçten dışlanması, köktenci İslamcılığın gelişme eğiliminin çok daha hızlı olacağı ve genç nüfusun hızla radikal İslam'ın etkisine gireceğini ve bu da, hem ABD'nin ve AB'nin bölgesel politikalarını çok ciddi oranda etkileyecek hem de radikal İslam'ın Batı'ya doğru çok daha hızlı gelişmesine nesnel bir zemin hazırlayacaktır. Bütün bu olasılıkların engellenmesi için de, Türkiye gibi bir ülkenin AB sürecine dahil edilmesi kaçınılmaz ve zorunludur.

Müzakerelerin başlatılmasına ilişkin yapılan tartışmaların birçoğunun yapay olduğunu ve AB'nin oluşturmaya çalıştığı politik stratejinin arka planında mutlak olarak Türkiye'ye ihtiyaç duyulduğunu AB bürokratlarının yapmış oldukları açıklamalarda görmek mümkündür. AB üst düzey yöneticilerinin beyanatlarında anlaşıldığı üzere, Türkiye'nin AB'ne alınması ile Ortadoğu ve Avrasya politikaları arasında doğrudan bir ilişki bulunmaktadır. Örneğin Avrupa Birliği (AB) Komisyonu'nun Dış İlişkilerden Sorumlu Üyesi Chris Patten, "Türkiye, AB ile İslam Dünyası'nın kesişim noktasında bulunuyor" dedi.

Oxford İslam Araştırmaları Merkezi'nde, "Dört yol ağzındaki İslam ve Batı" başlıklı yaptığı bir konuşmada Patten, müzakerelere başlamanın bambaşka bir Türkiye'ye ve Avrupa ve İslam arasında farklı ilişkilere yol açabileceğini... kültürel ve jeopolitik açıdan kendimizi nasıl gördüğümüzü, nasıl görünmek istediğimizi ortaya koyacak", "Bunun siyasi olarak göze alınması zor ve idari açıdan yürütülmesi sıkıntılı olabilir. Ancak ortaya çıkacak sonucun ne olacağı belli olmasa da Türkiye'yle müzakerelere başlamanın bizi bambaşka bir Türkiye'ye ve İslam Dünyası ile Avrupa arasında çok farklı ilişkilere yönelteceğinin farkında olarak tartışmayı açmalıyız." Bu bakış açısı merkezileşmeye doğru giden AB'nin Türkiye'ye yönelik politikalarını ortaya koymaktadır.

Aynı şekilde, Belçika Dışişleri Bakanı Karel De Gucht: "Bu tavır kamuoyuna anlatılabilir çünkü tam üyelik, Türkiye'yi Avrupa yörüngesinde tutmanın en iyi yöntemidir. Avrupa stratejisi açısından, Batı ile Ortadoğu arasında bir tampon ve köprü sahibi olmak önemlidir. Zaten Türkiye bizim komşumuzdur. Dolayısıyla bu ülkede Avrupa toplumu ile uyumlu bir İslam'ın gelişmesi ve etkisini Ortadoğu'ya doğru yayması önem taşımaktadır. Türkiye, toplumsal refah ve ekonomik başarı getiren modernleşmesi ve demokratikleşmesiyle İslam dünyası için bir model olabilir. Bu, İslam dünyasına verilebilecek en iyi yanıttır..."(29)

AB ülkelerinin önde gelen devlet adamlarından, politikacılarından ve siyaset bilim uzmanlarından oluşan 'Türkiye Bağımsız Komisyonu' tarafından hazırlanan 45 sayfalık rapor, komisyon başkanı Finlandiya'nın eski Cumhurbaşkanı Martti Ahtisaari tarafından kamuoyuna duyuruldu. Raporda, "...Avrupa Türkiye'nin üye olmasıyla, medeniyetler çatışmasının kaçınılmaz olmadığı yönünde dünyaya güçlü bir mesaj gönderir. Bu üyelik İslam ve demokrasinin bağdaşabileceğini ortaya koyar. Türkiye'nin jeopolitik konumu AB'nin Kafkaslar ve Orta Asya'ya açılımını sağlar. Finlandiya nasıl AB için kuzey boyutu kazandırdıysa Türkiye de güney boyutu kazandırır. Türkiye tarihsel ve coğrafi açıdan AB'nin bir parçasıdır..."(30) Bu açıklamaların bir bütünü AB'nin Türkiye politikasının ne olduğuna ilişkin somut fikirler vermektedir. Siyasal bir güç olmak isteyen ve özellikle Ortadoğu'daki gelişmelere daha aktif bir tarza müdahale etmek isteyen AB'nin İslam dünyasına sunmak istediği örnek model ülke: Türkiye'dir.

3 Ekim 2004'te, AB Komisyonunun Türkiye ile müzakerelerin başlatılmasına ilişkin hazırlamış olduğu raporda, Türkiye'nin AB'ne alınması için gerekli nedenleri sıralarken özellikle, Ortadoğu ve Kafkasların önemine dikkat çekmekte ve Türkiye'nin birliğe dahil edilmesiyle bölgede etkinliği artacak bir AB oluşacağına özel bir vurgu yapılmaktadır.

"...Nüfusu, büyüklüğü, coğrafi konumu, ekonomik, güvenlik ve askeri potansiyelinin bir arada yapacağı etkilerden dolayı Türkiye'nin katılımı geçmişteki genişlemelerden farklı olacak. Bu etkenler Türkiye'ye bölgesel ve uluslararası istikrara katkıda bulunma yeteneği kazandırmakta. Katılım ihtimali, Türkiye ile komşuları arasındaki ikili ilişkilerin, AB'nin kuruluş ilkeleriyle uyumlu biçimde geliştirilmesine vesile olmalı. Bu bölgelere yönelik AB politikalarına dair beklentiler de, Türkiye'nin komşularıyla mevcut siyasi ve ekonomik bağları hesaba katıldığında, büyüyecek. Bu da bizzat AB'nin, geleneksel olarak istikrarsızlık ve gerilimlerle karakterize edilen bölgelerde (mesela Ortadoğu ve Kafkaslar) orta vadede güçlü bir dış politika aktörü haline gelme göreviyle nasıl başa çıkacağına bağlı olacak..."(31)

Türkiye'nin AB'ne katılması sürecine ilişkin yapılan güncel tartışmalarda ortaya çıkan en önemli sonuçlardan biri de, AB'nin bölgesel bir güç olabilmesi ve bölgedeki etkinliğinin artması için Türkiye'nin 'Müslüman ama demokratik bir model bir ülke' olarak İslam dünyasına sunulmasıdır. AB ülkeleri sınırları içerisinde 30 milyona yakın Müslüman kökenli insanın yaşaması ve radikal İslami hareketin, AB sınırları içerisinde şiddet eylemlerine yol açabilecek nesnel koşullarının olması nedeniyle, Türkiye gibi geniş bir coğrafyaya ve nüfusa sahip bir ülkenin ciddi etkileri olabileceği hesaplanmaktadır.

27 Aralık 2004 tarihinde AB dönem başkanı Hollanda'nın Dışişleri Bakanı Bernard Bot, The Washington Times gazetesine vermiş olduğu bir demeçte, **"Türkiye'nin üyeliğiyle birlikte AB'nin Suriye, Irak, Ermenistan ve Kafkaslara komşu olacağını, Avrupa ile Ortadoğu'nun yakınlaşacağını...siyasi, ekonomik ve kültürel köprüler kurmak için tarihi bir fırsata sahip olacağını... terörizmle savaşta ve uluslararası barış ve istikrarın sağlanmasında AB'nin siyasi ve askeri kapasitesini güçlendireceğini..."** belirtmektedir. Bot, makalesinin devamında, **"ABD, küresel güvenlik sıkıntılarında Avrupa'dan omuz vermesini istemekte haklı. Türkiye'nin güçlü ordusunun da yardımıyla AB, bunu yapmakta daha başarılı olacak. Türkiye'nin Afganistan'daki NATO operasyonundaki önemli rolü, bu potansiyeli gösteriyor"**(32) diye belirtiyor. Bu politikaların bize sunduğu veriler şunu gösteriyor ki, AB'nin Türkiye'ye ihtiyacı var. Özellikle konumuz bakımından dikkate alındığında, Türkiye İslam dünyasına bir model olarak sunulmak isteniyor. Böylece hem Ortadoğu'da belli bir politik güç olacak hem de radikal İslam'ın gelişmesinin önüne geçilmiş olunacak. Diğer bir ifadeyle Batı ile İslam dünyası arasında ara bir köprü görevini görecek bir denge ülkesi olarak, İslami kökenli şiddetin, Batıya yönelmesini engelleyecektir. Ayrıca gerektiğinde Türk ordusunun, radikal İslami hareketlere karşı operasyonlarda kullanılması hesaplanmaktadır.

İleri sürülen bu politik tezlerin hangi düzeyde başarılı olacağı şimdiden kestirilemez. Ancak gerçek olan bir başka nokta daha var. 70 milyon nüfusa sahip olan Türkiye'de Politik İslami hareket, ekonomik, politik ve sosyal taban olarak oldukça güçlüdür. Aynı zamanda radikal İslami hareketin de gelişmesinin nesnel koşulları bulunmaktadır. Güçlü bir alt yapıya sahip olan politik İslami güçlerin AB sürecine katılma istemleri, onların politik stratejileriyle doğrudan ilişkilidir. Bu bakımdan, Türkiye'nin AB alınmasına ilişkin oluşturulan politikaların tersten bir etki yaratma ihtimali oldukça yüksektir. İslam dünyasında-özellikle Ortadoğu ülkelerinde- güncellenen politik eylemler, AB ülkelerin birinci dereceden sorunu haline gelecek ve hatta önemli bir tehdit unsuru olacaktır. Model olarak seçilen Türkiye'nin sosyal ve ekonomik yapısına uyarlamaya çalışılan ve yakın gelecekte olmazsa da uzun vadede denenecek olan bu yapısal modelin adı, 'ılımlı İslam politikası'dır. Bu politikanın Türkiye'nin ekonomik yapısına ve politik gerçeğine ne kadar uygun olup olmadığı ve başarı şansının ne olduğunu anlamak için bu konu üzerinde ayrıca durmaktan yarar var.

İlmlî İslam Politikası ve Büyük Ortadoğu Projesi

ABD'nin, Soğuk Savaş sonrası özellikle Ortadoğu ve Kafkaslara yönelik izlemiş olduğu yeni strateji ile Türkiye'de 'İlmlî İslam' projesi arasında doğrudan bir ilişki var. ABD'nin bölgesel politikalarının başarılı olabilmesi için, özellikle Türkiye gibi Batı ile ekonomik ve politik ilişkileri gelişmiş bir ülkede, devlet yönetiminin 'İlmlî İslamcı'lara bırakılmasını olası bir plan olarak her zaman yedekte tutulmaktadır. Graham Fuller;

“Türkiye, bugün İslami düşünce ve eğilimler konusunda daha esnek olmalı. İran gibi olun demiyorum, ama İslam'ın özel yaşam ve kamu yaşamındaki rolü konusunda esnek olmak ve İslam'ın Türkiye'nin kültürel ve entelektüel mirasının önemli bir parçası olduğunu, bastırılması gerektiğini kabul etmek, katılaşmayı önlemek için kendisini ifade etmesine olanak sağlamak mümkündür.”(33)

ABD'nin politik stratejisi, özellikle Türkiye gibi ülkelerde İslam'ın model olarak kullanılabileceğine her zaman sıcak bakmıştır. 'İlmlî İslam' politikasının uygulanması bir başka deyimle 'şeriat'ın bir devlet biçimi olarak savunulmasıdır. İslam dininin toplumsal işlevini bilen herkes, İslam'ın iktidara – hükümete değil- gelmesiyle şeriat hukukunun uygulanacağını bilir.

ABD'nin bölgesel politikalarında, Türkiye'nin 'İlmlî İslam' politikasının eksenine çekilebilmesinin olasılıkları üzerine hazırlanan bir raporda şunlar dile getiriliyor; “Amerika Birleşik Devletleri'nin(ABD) çıkarları en iyi, ihtiyatlı ve gürültüsüz politikalarla korunabilir. İslam'ın bugünkü rolüyle ilgili olayların sonuçlarını etkileyecek her türlü açık girişim, ABD çıkarları açısından olumsuz sonuçlar doğrulanabilir. ABD hükümeti, politikalarını çizerken, Türkiye'nin laik hükümet biçimini desteklemekle, İslamcı güçlerle açıkça yüzleşmekten kaçınmak arasında ince yolda yürümelidir. ABD çıkarlarını en iyi koruyacak politik seçenekler saptanmalıdır.”(34)

ABD'nin izleyeceği politikalar konusunda ciddi uyarı ve öneriler içeren bu rapor, Türkiye'de geliştirilen 'politik İslam' ile 'laik sistem' arasındaki dengenin çok iyi korunması gerektiğini belirtmektedir. ABD'nin uzun vadeli planları bakımından, Türkiye'deki İslami güçlerin her zaman dikkate alınması ve hesaba katılması gerektiğine özel olarak dikkat çekmektedir. Türkiye'deki İslamcılarının amaçları ve hedefleri doğrultusunda gerekli bilgilerin öğrenilmesi ve Türkiye politikasının buna göre belirlenmesi gerektiği vurgulanmaktadır;

“Son olarak ABD, Türkiye'deki İslamcılarının amaçları, ideolojileri ve istekleri konusunda daha fazla bilgi edinmek için çaba göstermelidir. Bu bilgileri edinmeden ABD'nin Türkiye'deki çıkarlarının korunması zordur. Türkiye'deki İslamcılarının rolü konusunda Amerikalı politikacılar, uzmanlık seviyesinde bilgi edinmelidir. Ek olarak: İslamcı hareketin İlmlî üyeleriyle gayri resmi ve ihtiyatlı temaslarda bulunmak faydalı olabilir.”(35)

ABD uzmanları tarafından hazırlanan bu rapordan sonra, İslamcı politikacılar Tayyip Erdoğan'ın öncülüğünde kurulan Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP), bu politikanın bir devamı olarak algılanabilir. ABD denetimindeki Koalisyon güçlerinin özellikle Irak'ın işgalinden sonra, Türkiye'de 'İlmlî İslam' eksenli bir partinin varlığının ABD'nin Avrasya Stratejisini uygulamada önemli bir kilometre taşı olacağı düşünülmektedir. İslamcı AKP hükümetinin, ABD'nin yanında Irak'taki savaşa girme çabası, ABD'nin Ortadoğu ve Avrasya politik stratejisi ile ilişkilidir. Ancak Türkiye'nin iç siyasal dengeleri bu gelişmeyi bir biçimde engelledi.

ABD'nin masaya yatırdığı 'Büyük Ortadoğu Projesi'nin en önemli ayaklarından biri Türkiye'dir. ABD kıtasal stratejik planı ekseninde 'Ortadoğu ülkelerini yeniden biçimlendirmek ve haritalarını yeniden çizmek için Türkiye gibi bölgesel alanda gücü olan bir ülkeyi gelişmelere bağlı olarak hem askeri hem

de politik olarak kullanmak istemektedir. ABD'nin politik stratejisinde, gerektiğinde 'demokrasiyle yönetilen ılımlı İslam' ülke modeline Türkiye'yi hazırlamak istiyor. Ancak, ABD'nin uygulamak istediği bu politik planın, Türkiye'nin iç siyasal dengeleriyle uyumlu hale getirilmesi son derece zordur. Bu zorluk dikkate alınarak, ABD ve AB'nin bölgesel politikalarına uyumlu bir pratik izleyen AKP hükümetine büyük bir destek sunulmaktadır. İslamcı hükümet de özellikle ordu, üniversiteler gibi geleneksel devlet kurumlarıyla yaşadığı sorunları ve çelişkileri, ABD'yi ve AB'yi arkasına alarak çözmeye ve aynı zamanda İslamcı politikalarda bir kısım revizyonlar yaparak uygulamaya çalışmaktadır. İslamcı AKP'nin özellikle bölgesel alanda savunmuş olduğu İslamcı etiketli politikalarında bir kısım revizyonlara gitmesi, ABD'nin ve AB'nin bölgesel planıyla nispeten uyumaktadır.

ABD'nin Türkiye'yi 'Büyük Ortadoğu Projesi'ne dahil etmesine karşı, Türk Genelkurmay'ının belli itirazları ön plana çıkmaktadır. Generaller, bu stratejik plan içerisinde aktif olarak yer almak istediklerini hemen her fırsatta dile getirmektedirler. Ancak, 'Türkiye'nin ılımlı İslam politikası içerisinde çekilmesine' kesinlikle karşı çıkmaktadırlar. Devletin mevcut 'laik' statükosunun korunarak, bu planın uygulanmasına aktif destek sunacaklarını sık sık vurgulamaktadırlar. ABD ise Türkiye'nin siyasal sisteminde ve bölgesel ilişkilerde aktif bir güç olan generaller ile İslamcı hükümet arasında bir denge politikası izlemektedir. Ama her koşulda, Türkiye'nin İslamcı güçleri ile yakın ilişki içerisinde bulunmakta ve desteklemektedir.

Wall Street Journal gazetesinde konuya ilişkin yayınlanan yazıda Türkiye'nin önemi şu cümlelerle ifade edilmektedir: "Büyük Ortadoğu'dan kaynaklanan tehlikeler bugün Avrupa'yla Amerika'nın karşı karşıya bulunduğu en büyük tehdidi oluşturuyor. Batı'ya bu tehditten koruyacak yeni ve büyük bir strateji geliştirmek zorundayız. Bunun kadar önemli olan, bölgenin kendisini daha demokratik çizgilerde dönüştürmesine yardımcı olmak ve terörizmin kökündeki nedenleri ortadan kaldırmaya yönelmektir. Türkiye, istikrarlı bir Avrupa'yla gittikçe tehlikeli hale gelen Ortadoğu arasındaki fay kırığının üstündeki sıklet merkezinde yer alıyor. Ve bu yer Türkiye'yi bugün Batı stratejisinde, Büyük Ortadoğu'yu bizleri tahrip edecek insanları yetiştirmeyecek biçimde tedavi etmeyi amaçlayan stratejide temel taş haline getiriyor."(35)

ABD'nin politik amacı çok açık. Türkiye'nin, birincisi İslami güçlerin saldırıları karşısında güçlü bir tampon oluşturması ikincisi, bölgesel enerji kaynaklarının korunması konusunda oynayacağı rol. Türkiye'nin üsleneyeceği rolün netleşebilmesinin aynı zamanda AB ile ABD arasındaki ilişkilere de bağlı olduğu herkes tarafından kabul ediliyor. Yukarıdaki satırlarda belirttiğim gibi Türkiye'nin AB'ne alınması sürecinin hızlandırılmasında Ortadoğu'ya yönelik oluşturulan politikaların önemli bir etkisi vardır.

Türkiye Eski Dışişleri Bakanı Abdullah Gül de bu projenin uygulanmasında ABD ile AB'nin ortak hareket etmesi gerektiğine dikkat çekiyor; **"Amerika'nın Irak deneyimiyle birlikte Ortadoğu'da artık tek başına oynayamayacağı düşünülüyor. İslam dünyasında, Arap sokağında Amerika imajının çok kötü olduğunun altı çiziliyor. Bölgeye para akıtacaksa, askeri açıdan NATO'yu devreye sokacaksa, imajını sorun olmaktan çıkaracaksa, bütün bunlar için ABD'nin Avrupa Birliği'ne ihtiyacı olduğu, bu desteği sağlamak için de Fransa'yla Almanya'yı ikna etmesi gerektiği"**ni belirtiyor.

Ortadoğu'nun şekillendirilmesinde dünya güçlerinin ciddi bir çatışmasına sahne olacağı bir yana, kuvvetler dengesinde, Türkiye'ye önemli görevler yüklendiğinin, 'radikal' İslam politikasına karşı Türkiye'de denenmeye başlanan 'ılımlı' İslam politikasının uygulanmaya konulacağının ilk işaretleri verilmiş durumda.

Gül, ABD'nin geliştirmeye çalıştığı Büyük Ortadoğu Projesi üzerine şunları söyledi:

“İslam coğrafyasında, Ortadoğu’da dönüşümün, reformun gerektiğini herkes görüyor. Ama bu değişim dıştan zorlanmamalı. Sabır lazım. İç dinamikler önemli. ‘Domino teorisi’nden medet ummak yanlış. Yani birine vurunca, diğerleri de peşinden düşecek... Bu çok zor.”(37)

A. Gül bu değişim sürecinin ‘dış baskılarla’ değil, kendi ‘iç dinamikleri’ ile bu sürecin başarılabileceğini belirtmektedir. Gerekçe olarak da ABD’nin bölgede sevilmeşi ve anti-Amerikancı çizginin İslam toplumu içinde güçlü olmasını gösteriyor. Gül, ABD’nin bölgedeki kötü imajına vurgu yaparak ve AB’nin bu sürece dahil edilmesini savunmaktadır.

Türkiye’de devletin bütün kurumları da bu sürecin bir biçimiyle başlayacağını kabul etmiş görünüyorlar. Ancak yanıtı aranmaya çalışılan soru şu; Türkiye’nin politik dengeleri bakımından nasıl bir taktik plan uygulanarak bu değişim sağlanacaktır.

Gerek Genelkurmay Başkanlığı gerekse İslamcı hükümet, Ortadoğu’nun yeniden şekillendirilmesinde ‘figüran ve pasif’ olmak istemediklerini sıkça vurgulamaktadırlar. İslamcı Başbakan Tayip Erdoğan “Figüran olmayız: ‘BOP’un içeriğini tam olarak bilmiyoruz. Ancak büyük bir açılım olduğunu görüyoruz. Ortadoğu’ya böyle bir yaklaşım tarzının gelmesinde, Türkiye figüran olamaz. Biz olsak olsak ancak aktör oluruz...”(38) itirazı ile oynamak istedikleri rolü çok açık olarak belirtmektedirler. Türkiye, ABD’nin özellikle Ortadoğu ve Avrasya’daki enerji yataklarını kontrol etmek için uygulamaya koymak istediği askeri ve politik projelerde aktif bir güç olarak koruyuculuk görevini almak istediğini belirtiyor.

Ayrıca Genelkurmay Başkanlığı kadar İslamcı hükümet de kavram olarak ‘ılımlı İslam’ politikasına sıcak bakmamaktadır. Her iki taraf da farklı gerekçelerle bu tanımlamaya karşı çıkmaktadır. ABD’yi ziyaret eden AKP hükümeti, İslam’ın bu tarzda ifadelendirilmesinin yanlış olduğunu ve İslam dininin yanlış yorumlanacağı gerekçesiyle karşı çıkmaktadır. “Burada da kanaatlerimizi, düşüncelerimizi açık açık anlatıyoruz. İlimli İslam devleti anlayışını söylememiz mümkün değil...”(39)

Ancak ABD merkezli AB destekli Büyük Ortadoğu Projesi, bölge genelinde geliştirmeye çalıştığı ‘ılımlı İslam’ politikasına dayanmaktadır. Türkiye’yi de bu sürecin bir parçası olarak görmektedir. Bu nedenle ‘ılımlı İslam’ politikasını da, Türkiye’nin siyasal ve toplumsal koşullarına göre biçimlendirileceği anlaşıyor. 2004 yılının Temmuz ayında ABD’de yapılan G-8’li zirvesine, Büyük Ortadoğu Projesi kapsamında Türkiye’nin davet edilmesi ve Türkiye’nin bu politikanın uygulayıcı devleti olarak görülmesi, bir ay sonra İstanbul’da toplanan İslam Konferansı Örgütü’nün Genel Sekreterliğine ilk kez bir Türk adayının seçilmesi, ‘Büyük Ortadoğu Projesi’ kapsamında Türkiye’nin oynayacağı rolü ortaya koymaktadır.

Gokyuzu9@aol.com

Notlar:

- 1 Asıl Büyük Dünya syf; 130,141, William C. Bullitt/Çeviren Halit Çakır-Nebioğlu yay..
- 2 William C. Bullitt/Asıl Büyük Dünya syf; 82,130, /Çeviren Halit Çakır-Nebioğlu yay.
- 3 4 Mart 1956-Serdengeçti dergisi/ Aktaran Cengiz Özakıncı, İrtica 1945,1999 syf; 99-Otopsi yay
- 4 Cumhuriyet gazetesi/16.05 1998
- 5 Brzezinski, Güç ve İlke syf :470, 485, New York, 1992
- 6 Fawaz Gerges, Amireka ve Siyasal İslam, syf : 127, Anka yay. İstanbul, 1998
- 7 Aktaran Fawaz Gerges, Amerika ve Siyasal İslam, syf : 166, Anka yay. 1998
- 8 Anthony Lake, Yeni Bir Orta Doğu Kurmak: ABD Politikasına Yönelik Tehditler, syf: 36-39, Washington, Ağustos 199
- 9 Aktaran Fawaz Gerges, Amerika ve Siyasal İslam, syf : 166, Anka yay. 1998

- 10 S.Huntington,Medeniyetler Çatışması mı? s. 32-33,New York, 1992
- 11 S.Huntington,Medeniyetler Çatışması mı? s. 21, New York, 1992
- 12 Djerejia/Savaş ve Barış syf: 874, New York, 1994
- 13 M. İndyk, Güç Dengesinin Ötesinde, Amerakan'ın Ortadoğu Seçeneği,syf: 42-43, New York. The National Interest, 1992
- 14 Daniel Pipes/Siyasal İslam Bir Tehdittir, syf: 190, 1994
- 15 Aktaran F. Gerges/ Amerika ve Siyasal İslam, syf:173, Anka yay. İstanbul. 1998
- 16 Aktaran Fawaz Gerges/ Amerika ve Siyasal İslam, syf: 157, Anka yay. İstanbul, 1998
- 17 U.S. Newswire, 15 Mart 1995, s. 2
- 18 Aktaran Fawaz Gerges, Amerika ve Siyasal İslam, syf :295, Anka yay İstanbul,1998
- 19 "Akatan Fawaz Gerges, Amerika ve Siyasal İslam. Syf :302, Anka yay. 1998
- 20 Talobott, 'Soğuk Savaş Sonrası Dünyada ABD-Türkiye Liderliği' Konferansı, Bilkent Üniversitesi, 24. Nisan 1995
- 21 Türkiye, İslamın Yıldızı, Ekonomist dergisi, 14 Aralık 1991
- 22 B. Clinton ve T. Çillerin Ortak Basın Açıklaması, 15. Ekim 1995
- 23 Aktaran Fawaz Gerges, Amerika ve Siyasal İslam, syf :296-297, Anka yay İstanbul,1998
- 24 5 Millet Mecmuesi/1 Ocak 1946 syf; 12/Aktaran Cengiz Özakıncı/İrtica 1945-1999 syf; 156-Otopsi
- 25 Müslümanlara Leke Sürmeyiz/B.Clinton- 31.12.1994 Türkiye Gazetesi Dış servisi
- 26 7 Haluk Geray/Yeni Dünya Senaryoları ve Türkiye-20.2.1995 Cumhuriyet Gazetesi
- 27 Aktaran Cengiz Özakıncı, İrtica 1945,1999 syf; 100-101-Otopsi yay.
- 28 ABD Dış İlişkiler Komisyonu tarafından hazırlanan rapor, syf :3, Eylül 1996
- 29 Yeni Şafak gazetesi. 08.12.2004
- 30 06 Eylül, 2004 internet haber.com
- 31 www.antimai.com
- 32 YeniŞafak Gazetesi 27.12.2004
- 33 Aktaran Lütü Kaleli, İrtica ve ABD Kısacasında Türkiye, Syf: 79, Alev yay. 2003
- 34 Randa Corporation, Paror/Aktaran Fülüf Kaleli, İrtica ve ABD Kısacasında Türkiye, Syf: 79
- 35 Age, syf: 80
- 36 Wall Street Journal, 24 - 26 Ekim
- 37 Radikal gazetesi araştırma yazı dizi 6 mart 2004
- 38 21 Mart 2004 /Internethaber.com
- 39 22/03/2004-Radikal Gazetesi